
Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης

Τόμ. 11 (1998)

Γεωγραφία και κοινωνιολογία των εκλογικών αποτελεσμάτων

Χριστόφορος Χριστόφορου

doi: [10.12681/hpsa.15121](https://doi.org/10.12681/hpsa.15121)

Copyright © 2017, Χριστόφορος Χριστόφορου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Χριστόφορου Χ. (2017). Γεωγραφία και κοινωνιολογία των εκλογικών αποτελεσμάτων. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 11, 166–185. <https://doi.org/10.12681/hpsa.15121>

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΕΚΛΟΓΙΚΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Αντικείμενο του παρόντος είναι η εκλογική συμπεριφορά στην Κύπρο, σε συνάρτηση με συγκεκριμένες παραμέτρους οι οποίες συνάπτονται με την κοινωνιολογική διάσταση των επιλογών των εκλογέων. Η αναφορά στη γεωγραφία δεν καθιστά το χώρο αυτόνομο παράμετρο αλλά εισάγει τη δυνατότητα για ανίχνευση μέσα από το χώρο ιστορικών, δημογραφικών και κοινωνικών-οικονομικών παραγόντων που οροθετούν τις επιλογές.

Μέθοδος εργασίας είναι η ανάλυση (στατιστική και ποιοτική) των ίδιων των εκλογικών αποτελεσμάτων, στο επίπεδο όχι μόνο του εκλογικού κέντρου αλλά και της οδού. Χρονικά, εξετάζεται η περίοδος μετά το 1981, με ορισμένες αναφορές σε όσα είχαν προηγηθεί.

Οι εκδηλώσεις συμπεριφοράς που μας ενδιαφέρουν είναι η συμμετοχή στην ψηφοφορία ή μάλλον το φαινόμενο της αποχής και οι επιλογές του εκλογικού σώματος, θετικές και αρνητικές. Οι θετικές εκφράζονται με την απόδοση ψήφου προς υποψηφίους ή κόμματα και οι αρνητικές με τη λευκή ή άκυρη ψήφο. Διερευνάται η εξέλιξη τους μέσα στο χρόνο σε συνάρτηση με τα πληθυσμιακά μεγέθη, την οικονομική δραστηριότητα και τη διάκριση ανάμεσα σε αγροτικές και αστικές περιοχές. Το αποτέλεσμα θα ήταν ανεπαρκές, με σημαντικά κενά ή παραλείψεις αν δεν εισάγονταν επίσης κριτήρια πολιτικής υφής, είτε συγκυριακά είτε μακρύτερης διάρκειας.

Το κείμενο που ακολουθεί αποτελεί μια πρώτη, συνολική προσέγγιση στο θέμα που μας ενδιαφέρει. Ευρύτερη και βαθύτερη προσπάθεια είναι αναγκαία για πλήρη, συνθετική διερεύνησή του.

* Ο Χριστόφορος Χριστοφόρου είναι διδάκτωρ Πολιτικών Επιστημών.

1. Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ

α. Η αξιοπιστία του συστήματος

Ο βαθμός προσέλευσης στις κάλπες ή, εκφραζόμενο αρνητικά, η αποχή από την ψηφοφορία αποτελεί μια πρώτη ένδειξη για τη λειτουργία της δημοκρατίας και, σε κάποιο βαθμό, της αξιοπιστίας του πολιτεύματος και των θεσμών. Αυτό δεν προβάλλεται ως θέση ή αξίωση σύμφωνα με την οποία ψηλότερα ποσοστά παραπέμπουν σε μεγαλύτερο βαθμό δημοκρατικότητας του συστήματος.

Στο προκείμενο, η προσέλευση συναρτάται μάλλον με την αντίληψη του πολίτη για αξιόπιστο ή μη σύστημα και την ικανότητα των θεσμών να εξυπηρετούν τη δημοκρατική λειτουργία.

Ως εισαγωγή στο θέμα της γενικής εικόνας που εμφανίζει η αποχή, συγκρίνουμε τα ποσοστά που σημειώθηκαν, με αφετηρία τις πρώτες προεδρικές εκλογές του 1959 μέχρι το 1981. Διαπιστώνουμε ότι ο τύπος της εκλογής (προεδρικές-βουλευτικές) και η αξιοπιστία του εκλογικού συστήματος και της ίδιας της αναμέτρησης, ως προς την ικανότητα να υπηρετήσουν ουσιαστικά την ανάδειξη αντιπροσώπων, επηρεάζουν το βαθμό συμμετοχής. Στις προεδρικές του 1959 και του 1968 η αποχή περιορίζεται σε 8,8% και 6,6% αντίστοιχα, ενώ στις βουλευτικές του 1960, του 1970 και του 1976, τα αντίστοιχα ποσοστά είναι 35,8% και 24,2% και 14,7%. Η διαφοροποίηση ορισμένων εκλογικών περιοχών στη Λευκωσία με αποχή πέραν του 70% δεν εμπίπτει στα συνήθη φαινόμενα διαφοροποίησης αστικών και αγροτικών περιοχών. Η εκλογή του 1960 αντιμετώπιστηκε με δυσπιστία αναφορικά με το ρόλο που όφειλε να εκπληρώσει, λαμβανομένου υπόψη ότι υπήρξε συμφωνία που δημοσιοποιήθηκε μεταξύ Πατριωτικού Μετώπου και ΑΚΕΛ, με αποτέλεσμα να προκαθορίζεται ακόμα και το όνομα όσων θα εκλέγονταν.

Στην περίπτωση του 1970 και του 1976 οι παράγοντες που καθόρισαν την αποχή αναφέρονται στην αξιοπιστία των ίδιων των πολιτικών σχημάτων και του συστήματος γενικά. Το 1970, τα πρόσωπα που μετείχαν, τα προγράμματα των κομμάτων και ο ευκαιριακός χαρακτήρας σχημάτων και διακηρύξεων δημιουργούσαν σε σημαντικό μέρος των εκλογέων μάλλον σύγχυση και αποστροφή παρά κίνητρο για προσέλευση στις κάλπες. Το εκλογικό σύστημα, τόσο στις εκλογές του 1970 όσο και του 1976 έδωσε αναξιόπιστα αποτελέσματα εξαιτίας των δυνατοτήτων χειραγώγη-

σης, οι οποίες έτυχαν εκμετάλλευσης στο χώρο πέραν της δεξιάς.¹

Η εκλογική μεταρρύθμιση του 1981 με την ψήφιση της ενισχυμένης αναλογικής και η είσοδος στη μετά τον Μακάριο ιστορία της Κύπρου, η δημιουργία νέων κομμάτων και οι διαφαινόμενες δυνατότητες του νέου συστήματος να εκπληρώσει καλύτερα και δικαιότερα το ρόλο του για ανάδειξη αντιπροσώπων αλλάζουν το σκηνικό. Ευρύτερα στρώματα διαβλέπουν την αλλαγή και η αποχή μειώνεται σε 4,25%.

Φυσικά, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε το ρόλο της πρόνοιας του νόμου που εισάγει την υποχρεωτικότητα της ψήφου· διαφάνηκε όμως ότι και χωρίς την πρόνοια αυτή η προσέλευση στις κάλπες θα ακολουθούσε την ίδια τάση.

Η νέα αλλαγή στο εκλογικό σύστημα με την υιοθέτηση της απλής αναλογικής, στις βουλευτικές του 1996, ενίσχυσε τις δυνατότητες επιλογής και το βαθμό αντιπροσωπευτικότητας του εκλογικού αποτελέσματος και επενέργησε κατά τρόπο που καθήλωσε το ποσοστό αποχής στο ίδιο με το 1991, ενώ, ταυτόχρονα, μείωσε τα λευκά και άκυρα ψηφοδέλτια.

β. Γενική εικόνα της αποχής μετά το 1981

Στην περίοδο 1981-1996 διεξάχθηκαν 13 αναμετρήσεις, 4 βουλευτικές, 3 προεδρικές, 3 δημοτικές και 3 κοινοτικές. Σε κάθε δημοτική εκλογή διεξάγονται 2 ψηφοφορίες, για δήμαρχο και δημοτικά συμβούλια, ενώ στις κοινοτικές έχουμε την ανάδειξη με χωριστές ψηφοφορίες, προέδρου κοινότητας και συμβουλίου βελτιώσεως.

Συγκρίνοντας τα ποσοστά αποχής μέσα στο χρόνο, διαπιστώνουμε ότι το είδος της εκλογικής αναμέτρησης αποτελεί παράγοντα που καθορίζει το ύψος τους. Τα πιο ψηλά ποσοστά παρουσιάζονται στις κοινοτικές εκλογές και ακολουθούν οι δημοτικές,

1. Στις εκλογές του 1970 υπήρξε αλληλοπριμοδότηση σε ορισμένες περιοχές, ανάμεσα στο ΑΚΕΛ, την ΕΔΕΚ και την Προοδευτική Παράταξη, όπως επίσης ανάμεσα σε φιλομακαριακούς, ανεξάρτητους υποψηφίους. Στόχος ήταν ο αποκλεισμός κάθε δυνατότητας για την εξασφάλιση αυτοδυναμίας στη Βουλή των Αντιπροσώπων από το Ενιαίο Κόμμα του Γλαύκου Κληρίδη.

Το 1976, ο συνασπισμός Δημοκρατικής Παράταξης (σημερινό ΔΗΚΟ), της ΕΔΕΚ και του ΑΚΕΛ απέκλεισε τη συμμαχία Δημοκρατικού Συναγερμού-ΔΕΚ από τη Βουλή, παρά το ότι εξασφάλισε 27% περίπου των ψήφων. Επίσης, η Δημοκρατική Παράταξη, με ισχύ μικρότερη του 30% παίρνει 60% των εδρών, ενώ το ΑΚΕΛ μόνο 26% των εδρών.

οι προεδρικές (πρώτος γύρος) και οι βουλευτικές.²

Το γενικό ποσοστό καθορίζεται από διάφορους παράγοντες, μπορούμε όμως να εισηγηθούμε τρεις, ως τους πλέον σημαντικούς: Είναι η σημασία που αποδίδει ο πολίτης στην αναμέτρηση, ιδιαίτερα ως προς το αποτέλεσμα που παράγεται για τον τόπο, το φάσμα των επιλογών και η προσωπική αντίληψη για τους υποψηφίους, κόμματα ή πρόσωπα. Φυσικά κάθε παράγοντας εμπεριέχει ποικίλα άλλα στοιχεία, ενώ, ταυτόχρονα, η βαρύτητα του καθενός στην κρίση του εκλογέα ποικίλλει ανάλογα με την περίπτωση.

Στις τοπικές και δημορχιακές εκλογές το αποτέλεσμα δεν μπορεί να επενεργήσει πέραν από το χώρο στον οποίο διεξάγεται η αναμέτρηση, ενώ την ίδια στιγμή εισάγεται ένα πλέγμα τοπικών και προσωπικών σχέσεων, διαφορών, προσωπικών κρίσεων και άλλων στοιχείων που αυξάνουν το ποσοστό των απεχόντων από την εκλογή.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι προεδρικές εκλογές, τόσο ως προς τη βαρύτητα κάθε παράγοντα όσο και τη δυναμική που αναπτύσσεται: Στον πρώτο γύρο παρουσιάζονται πιο λίγες επιλογές στον ψηφοφόρο από όσες στις βουλευτικές (προηγούμενες κατά 20 μήνες), με αποτέλεσμα την άνοδο του ποσοστού αποχής. Στην εκλογή προέδρου της Δημοκρατίας το Φεβρουάριο του 1998, παρά την παρουσία επτά υποψηφίων συνεχίστηκε η αυξητική τάση στο ποσοστό αποχής. Όμως, στον δεύτερο γύρο των προεδρικών, ανάμεσα σε δύο υποψηφίους, μειώνεται το ποσοστό αποχής (τόσο το 1993 όσο και το 1998), όχι μόνο σε σύγκριση με τον πρώτο γύρο αλλά και με τις προηγούμενες βουλευτικές. Είναι σαφές ότι η σημασία της εκλογής, ως κριτήριο, είναι ουσιωδέστερο για τον ψηφοφόρο από τους περιορισμούς στις επιλογές (σε σχέση με τον πρώτο γύρο) ή τυχόν προσωπικές (αρνητικές) κρίσεις που υπάρχουν για τον ένα ή τον άλλο των υποψηφίων.³ Εξάλλου, στη συνέχεια θα διαπιστώσουμε ότι ο ρόλος του περιορισμού των επιλογών ή των προσωπικών τοποθετήσεων εκδηλώνεται περισσότερο σε άλλο επίπεδο, με το λευκό και άκυρο ψηφοδέλτιο.

2. Δε λαμβάνουμε τα παγκύπρια αποτελέσματα αλλά απομονώνουμε τις περιοχές που παρέχουν συγκρίσιμα μεγέθη για όλες τις αναμετρήσεις.

3. Η μεγαλύτερη κινητοποίηση των εκλογέων, η άφιξη στην Κύπρο εργαζομένων και φοιτητών από το εξωτερικό είναι οι πιο σημαντικοί λόγοι για τη μείωση της αποχής.

γ. Ανοδική πορεία

Όταν διαχωρίσουμε τα αποτελέσματα κάθε τύπου εκλογών, διαπιστώνουμε σταθερή ανοδική τάση των ποσοστών σε κάθε ομάδα. Η αφετηρία και το πιο ψηλό μέγεθος είναι διαφορετικά, παραμένει όμως η ίδια κατάσταση αναφορικά με τη συνάρτηση της αποχής, με το είδος της εκλογής.

Μοναδική εξαίρεση στην ανοδική πορεία της αποχής αποτελούν οι βουλευτικές του 1996. Το ποσοστό της παραμένει καθηλωμένο στο επίπεδο του 1991, αποτέλεσμα χωρίς αμφιβολία της εισαγωγής της απλής αναλογικής αλλά και της δημιουργίας τριών νέων πολιτικών σχημάτων.⁴ Σε αντίθεση, στις δημοτικές του 1996 που ακολούθησαν τις βουλευτικές συνεχίζει να αυξάνεται, παρά το γεγονός ότι η αποχή στις προηγούμενες δημοτικές είχε ήδη υπερβεί το 9%.

Οι λόγοι που προκαλούν τη συνεχή αύξηση της αποχής συναρτώνται μάλλον με την ποιότητα της πολιτικής ζωής, την έλλειψη εμπιστοσύνης ή την καχυποψία στους πολιτικούς και τα κόμματα όσο και στο ρόλο του συστήματος για εξυπηρέτηση του κοινού καλού. Αυτό διαφαίνεται από δημοσκοπήσεις και επιβεβαιώθηκε από τα αποτελέσματα του 1996, όταν αλλαγές στους όρους του παιχνιδιού καθώς και η βάσιμη ελπίδα για μεγαλύτερη εκπροσώπηση ιδεών στη Βουλή, καθήλωσαν την αποχή. Ταυτόχρονα, μεγαλύτερη κινητικότητα του πληθυσμού αλλά και η επενέργεια της αστικοποίησης ενισχύουν την αποχή.

Από τη σύγκριση ανάμεσα σε αστικές και αγροτικές περιοχές⁵ διαπιστώνουμε ότι σε όλες τις βουλευτικές εκλογές οι ψηφοφόροι των πόλεων και των μεγάλων σε πληθυσμό δήμων απέχουν από

4. Ιδρύθηκαν το ΚΕΔ (Κίνημα Ελευθέρων Δημοκρατών), οι Νέοι Ορίζοντες και το Κίνημα Οικολόγων Περιβαλλοντιστών.

5. Για το διαχωρισμό δεν ακολούθησα τα κριτήρια του Τμήματος Στατιστικής και Ερευνών, που είναι καθαρά γεωγραφικά, αλλά τα πληθυσμιακά μεγέθη, με καθοριστικό κριτήριο τον αριθμό ψηφοφόρων το 1985. Στην κλίμακα 0 τοποθετώ τις κοινότητες που έχουν μέχρι 200 εγγεγραμμένους ψηφοφόρους και τις υπόλοιπες ως ακολούθως:

- 1 = 200- 500 ψηφοφόροι
- 2 = 500-1.500 ψηφοφόροι
- 3 = 1.500-3.000 ψηφοφόροι
- 4 = 3.000-10.000 ψηφοφόροι
- 5 = 10.000+ ψηφοφόροι

Ταξινομάω τις κοινότητες μέχρι και την κλίμακα 3 ως αγροτικές.

τις κάλπες σε πιο μεγάλο ποσοστό. Παρόμοια είναι η εικόνα και στην περίπτωση του πρώτου γύρου των προεδρικών εκλογών.

Η ερμηνεία του φαινομένου είναι σχετικά απλή: Ο πληθυσμός των πόλεων και των μεγάλων δήμων χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερη κινητικότητα (ταξίδια στο εξωτερικό, φοιτητές, τουρισμός κ.λπ.), ενώ η αντιμετώπιση των κοινών και της πολιτικής χαρακτηρίζεται από αδιαφορία σε μεγαλύτερο βαθμό απ' ότι στις αγροτικές περιοχές.

Συγχρόνως, οι κοινωνικές σχέσεις και ο τρόπος ζωής στις πόλεις περιορίζουν τη συμμετοχή στον κομματικό ανταγωνισμό και την κινητοποίηση για εξασφάλιση ψήφων.

Μεταβαίνοντας στο άλλο επίπεδο, στη διαβάθμιση των αγροτικών κοινοτήτων διαπιστώνουμε σημαντικές αποκλίσεις με την ομάδα των μεγαλύτερων αγροτικών κοινοτήτων (μέχρι 3000) να ανταγωνίζεται σε χαμηλό ποσοστό αποχής τις πιο μικρές κοινότητες (μέχρι 200 ψηφοφόρους).

Αν λάβουμε υπόψη ότι μεγαλύτερες σε ηλικία ομάδες ενισχύουν το ποσοστό αποχής, φαίνεται μη φυσιολογικό για τις μικρότερες κοινότητες, των οποίων ο μέσος όρος ηλικίας νεανικού πληθυσμού (μέχρι 15 ετών) είναι ο πιο χαμηλός παγκύπρια,⁶ να έχουν και το πιο χαμηλό ποσοστό αποχής.

Η ερμηνεία του φαινομένου βρίσκεται μάλλον σε τεχνικούς λόγους: σε κάθε εκλογικό κέντρο ψηφίζουν οι εγγεγραμμένοι σε αυτό αλλά και οι υπάλληλοι που έχουν την ευθύνη της ψηφοφορίας, που συνήθως προέρχονται από άλλες κοινότητες. Οι 3-6 υπάλληλοι ψηφίζουν απαραίτητα χωρίς να υπάρχει διάκριση από τους ντόπιους. Σε μικρές κοινότητες, κάτω από 200 ψηφοφόρους, αυτό συντελεί σημαντικά στην εμφάνιση μειωμένης αποχής.

Το αντίθετο συμβαίνει στις πιο μεγάλες αγροτικές κοινότητες: Παρουσιάζουν μεγαλύτερο ποσοστό νέων, την πιο μεγάλη αύξηση πληθυσμού στη δεκαετία 1982-1992 και τον πιο έντονο κομματικό ανταγωνισμό, μια και εδώ τα δυο μεγάλα κόμματα έχουν τα πιο ψηλά ποσοστά τους.

Οι κοινότητες με 200-500 ψηφοφόρους κατέχουν, σαφώς, την πρώτη θέση στην αποχή, μετά από μεγάλο άλμα το 1991. Το φαινόμενο πρέπει να αποδοθεί στους ετεροδημότες, που δημιουργούνται με το πέρασμα του χρόνου χάρη στη ρύθμιση να ψηφίζει

6. Βλ. απογραφή 1992.

κάποιοι στο χώρο καταγωγής αντί της κατοικίας.⁷

Με το αυξημένο ποσοστό νεανικού πληθυσμού, άρα και τις πιθανότητες επαγγελματικής δραστηριότητας και την απόσταση από την πόλη, αυξάνει η πιθανότητα μη επανόδου στο χωριό για την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος.

Αξίζει επίσης να αναφερθεί η συνέχιση αύξησης της αποχής, στοιχείο που υποδεικνύει ότι ούτε η απλή αναλογική ούτε η δημιουργία νέων σχημάτων επενέργησαν προς ανάσχεση ή μείωσή της στις αγροτικές κοινότητες.

Τα μειωμένα ποσοστά των μικρών κομμάτων στην ύπαιθρο υποδεικνύουν περιορισμένη σχετικά απήχηση οικολογικών μηνυμάτων ή άλλων ιδεών, πέραν αυτών που κυριαρχούν σε αυτούς τους παραδοσιακούς και συντηρητικούς χώρους.

δ. Η συμμετοχή των προσφύγων

Η δυνατότητα διάκρισης της προσφυγικής ψήφου που μας παρέχεται στις βουλευτικές εκλογές υποβοηθά τη μελέτη της συμπεριφοράς τους καθώς και τις συγκρίσεις με το σύνολο. Οι διαφορές στη συμπεριφορά είναι πολύ περιορισμένης έκτασης, τουλάχιστον στα συνολικά μεγέθη. Και παρόλο που η αποχή είναι ελαφρώς πιο υψηλή στους πρόσφυγες συγκριτικά με το σύνολο, οι τάσεις εμφανίζονται ομοιόμορφες. Παρατηρούμε ότι το 1996 καθλώνεται και στους πρόσφυγες το ποσοστό αποχής.

- Η μεγαλύτερη κινητικότητα του προσφυγικού πληθυσμού με την εγκατάσταση σε προσφυγικούς οικισμούς και τη φυγή των νεότερων μπορεί να ερμηνεύσει τη διαφορά στην προσέλευση στις κάλπες προσφύγων και μη.
- Συγχρόνως, ο υψηλός βαθμός κομματικού ανταγωνισμού, λόγω της αυξημένης ισχύος του ΔΗΣΥ και του ΑΚΕΛ, αποτελεί στοιχείο που δεν αφήνει να αναπτυχθούν τάσεις αύξησης της αποχής.
- Ο διαχωρισμός ανάλογα με την επαρχία καταγωγής αποκαλύπτει διαφοροποιήσεις στη συμπεριφορά. Στους Κερυνειώτες είναι σαφώς πιο υψηλό το ποσοστό αποχής, ακολουθούν οι προερχόμενοι από την Αμμόχωστο και τη Λευκωσία.

Πιστεύω πως υπάρχουν δυο βασικοί λόγοι για τη διαφορά: Η α-

7. Ως αποτέλεσμα, παρατηρούμε ότι ο πληθυσμός εμφανίζεται στις απογραφές να μειώνεται δραστικά σε όλες τις μικρές κοινότητες, ενώ ο αριθμός ψηφοφόρων παραμένει σταθερός ή αυξάνεται.

πογοίτευση και το αίσθημα ότι «έχει ξεχαστεί ή διαγραφεί η Κερυνεία» καθώς και το γεγονός ότι υπάρχει μεγαλύτερος διασκορπισμός και σε πιο μικρές ομάδες των Κερυνειωτών, ίσως προκαλούν καταστάσεις απομόνωσης του πληθυσμού, ασθενή κοινωνική συνοχή και αποστροφή ορισμένων από τη συμμετοχή στις εκλογές.

Είναι αξιοπρόσεκτη επίσης η μείωση της αποχής το 1996 ανάμεσα στους Κερυνειώτες, που συνδυάζεται με το υψηλό ποσοστό (2,5%) που πήρε το Κόμμα Νέοι Ορίζοντες⁸ (1,7% παγκύπρια). Στην ίδια ομάδα, στις εκλογές του 1985, που σημάδεψαν κομματικές αντεγκλήσεις ενός χρόνου, είχε σημειωθεί αύξηση της αποχής κατά 43% έναντι 27% παγκύπρια.

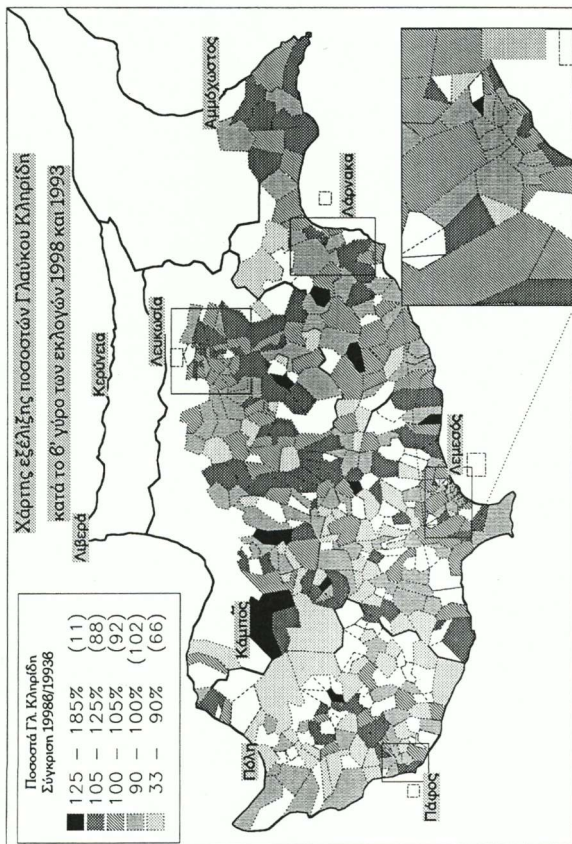
ε. Γεωγραφική κατανομή της αποχής

Παρατηρώντας την κατανομή στο χάρτη, διαπιστώνουμε ότι στην καρδιά των πόλεων παρουσιάζονται τα πιο υψηλά ποσοστά αποχής. Αυτό δεν αφορά μόνο τις πιο παραδοσιακές περιοχές που συχνά πάσχουν από εγκατάλειψη και μείωση του πληθυσμού τους, αλλά και σύγχρονα τμήματα της πόλης, με τις κάθετες κατοικίες και τον περιορισμένο βαθμό ανάπτυξης ανθρώπινων σχέσεων και επικοινωνίας. Πέρα όμως από το κέντρο της πόλης, ανάλογα φαινόμενα διαπιστώνουμε και στο κέντρο κοινοτήτων της περιφέρειας, όπως το παραδοσιακό κέντρο στο Καϊμακλί, που εμφανίζει παρόμοια συμπεριφορά με τις περιοχές των πολυκατοικιών.

Σε μερικές περιπτώσεις, ιδιαίτερα υψηλό είναι το ποσοστό αποχής σε προσφυγικούς συνοικισμούς, όπου επίσης διαπιστώνουμε εκροές των κατοίκων τους. Είναι γενικό το φαινόμενο της φυγής των νέων από τους συνοικισμούς μετά το γάμο. Φεύγουν όμως και άλλες οικογένειες, μόλις επιτύχουν μια σχετική οικονομική άνεση που τους επιτρέπει την ενοικίαση ή απόκτηση ιδιόκτητης κατοικίας.

Στις αγροτικές περιοχές, η μεγάλη αποχή αφορά ορισμένα από τα Κοκκινοχώρια και τα απομακρυσμένα ορεινά χωριά της Λεμεσού και της Πάφου και σε μικρότερο βαθμό της Λευκωσίας.

8. Κύριος άξονας των θέσεων του κόμματος είναι η αντίθεση στην ομοσπονδία που υιοθετούν οι υπόλοιπες πολιτικές δυνάμεις.

στ. Η άρνηση έκφρασης προτίμησης

Η υποχρεωτικότητα της ψήφου οδηγεί τους ψηφοφόρους να αναζητήσουν τρόπους πέραν της αποχής προκειμένου να εκφράσουν τη δυσαρέσκειά τους ή την αδιαφορία τους για την πολιτική ζωή και τις εκλογές. Η άκυρη ή λευκή ψήφος είναι το πλέον ανώδυνο μέσο, αφού η αδικαιολόγητη αποχή τιμωρείται από το νόμο.

Η γενική εικόνα και οι τάσεις αναφορικά με την άρνηση έκφρασης προτίμησης ταυτίζονται σε γενικές γραμμές με αυτή της αποχής: Το είδος της αναμέτρησης καθορίζει τα ποσοστά λευκών και άκυρων ψηφοδελτίων, με τις κοινοτικές στην πρώτη θέση, τις δημοτικές και τις βουλευτικές να ακολουθούν· τις προεδρικές χαρακτηρίζει ιδιόμορφη κατάσταση λόγω της ύπαρξης πρώτου και δεύτερου γύρου.

Η εισαγωγή της απλής αναλογικής και η αύξηση των επιλογών το 1996 συμβάλλουν, επίσης, στη σημαντική μείωση του ποσοστού άκυρων και λευκών.

Οι δημοτικές εκλογές παρουσιάζουν εντυπωσιακά χαρακτηριστικά, αφού τα λευκά και τα άκυρα το 1996 είναι υπερδιπλάσια (250%) από το ποσοστό των αντίστοιχων βουλευτικών. Είναι πρόδηλο ότι οι προσωπικές σχέσεις και οι διαφορές μεταξύ δημοτών και υποψηφίων οδηγούν περσιότερους εκλογείς σε απόρριψη όλων των επιλογών. Δεν μπορεί να περάσει απαρατήρητο το γεγονός ότι η αποχή και η άρνηση έκφρασης προτίμησης συγκεντρώνουν στις δημοτικές πέραν του 17% των εγγεγραμμένων ψηφοφόρων.

Η ιδιομορφία των προεδρικών και η μεγάλη σημασία που αποδίδεται στο αποτέλεσμα επενεργούν ανασχετικά στο ποσοστό λευκών και άκυρων, καθιλώνοντάς το σε επίπεδο κατώτερο των βουλευτικών. Όμως, ορισμένοι νιώθουν ότι η μείωση των επιλογών στο δεύτερο γύρο, δεν αφήνει άλλη δυνατότητα από την άρνηση έκφρασης προτίμησης. Αυτό συμβαίνει το 1988, όταν τριπλασιάζονται (276%) σχεδόν τα λευκά και άκυρα. Το 1993 διαφοροποιείται η κατάσταση και η κρίσιμη σημασία που δόθηκε στην αναμέτρηση περιόρισε δραστικά το ρυθμό αύξησης από τον πρώτο στον δεύτερο γύρο (μόνο 40%). Το 1998 σημειώνεται η ρήξη με τα αποτελέσματα των προηγούμενων προεδρικών εκλογών, αφού, για πρώτη φορά, το ποσοστό λευκών και άκυρων ψηφοδελτίων μειώθηκε στον δεύτερο γύρο κατά μία και πλέον μονάδα σε σύγκριση με τον πρώτο.

Οι αγροτικές και αστικές περιοχές συμπεριφέρονται σχεδόν παμοιοτύπα σε όλες τις βουλευτικές, με εξαίρεση το 1985, όταν οι αγροτικές κοινότητες απορρίπτουν σε πιο μεγάλο ποσοστό την έκφραση προτίμησης (2,83% έναντι 2,30%). Το 1996, ίσως λόγω της εισαγωγής της απλής αναλογικής, η διαφοροποίηση είναι οριακή.

Η κατάσταση στις μικρές κοινότητες (μέχρι 3000 ψηφοφόρους) είναι αρκετά διαφορετική. Το ποσοστό άκυρων/λευκών τριπλασιάζεται μεταξύ 1981 και 1985 στις ομάδες κοινοτήτων μέχρι 500 ψηφοφόρους. Το φαινόμενο ανάγεται στον περιορισμό των επιλογών, αφού τρία κόμματα που είχαν μετάρχει στις εκλογές του 1981 δε μετέχουν πια. Τα κόμματα αυτά είχαν ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά στις πολυάριθμες μικρές κοινότητες της Πάφου και του Τροόδου, όπου συγκεντρώνεται επίσης μεγάλο ποσοστό λευκών και άκυρων. Το 1996 οι διαφορές περιορίζονται και εμφανίζεται μια σχετικά ομοιόμορφη συμπεριφορά, με τις μικρές αγροτικές κοινότητες να ανταγωνίζονται τις πιο μεγάλες σε υψηλότερο ποσοστό άκυρων/λευκών.

Εξετάζοντας το θέμα σε συνάρτηση με την ηλικία, διαπιστώνουμε ότι, τόσο στις αστικές όσο και στις αγροτικές περιοχές, ψηλότερο ποσοστό νέων παραπέμπει σε μικρότερο ποσοστό άκυρων-λευκών. Στο θέμα, φυσικά, υπεισέρχονται διάφοροι παράγοντες και δεν είναι εύκολη η απομόνωση τους για την εξακριβωση του ρόλου καθενός από αυτούς. Αναφέρουμε, για παράδειγμα, ότι το υψηλότερο ποσοστό νέων παρατηρείται σε περιοχές με δραστική αύξηση του πληθυσμού και υψηλά ποσοστά των δυο πόλων, του ΑΚΕΛ και του ΔΗΣΥ.

Αναφορικά με τη συμπεριφορά των προσφύγων διαπιστώνουμε, για άλλη μια φορά, ότι οι διαφορές τους με το σύνολο είναι οριακές, χωρίς σημασία. Διακρίνεται όμως απόκλιση ανάμεσα στους ίδιους τους πρόσφυγες: Οι Λευκωσιάτες αποφεύγουν πιο πολύ την έκφραση προτίμησης, ενώ οι Κερυνειώτες, που έχουν ήδη το πιο υψηλό ποσοστό αποχής, παρουσιάζουν χαμηλότερα ποσοστά άκυρων/λευκών.

Η κατανομή των άκυρων και λευκών στο χάρτη παρουσιάζει ευρεία διασπορά, ξεχωρίζουν όμως μερικές περιοχές με υψηλά ποσοστά, όπως τα Κοκκινοχώρια, το παραλιακό μέτωπο της Λεμεσού και της Λάρνακας, καθώς επίσης ορισμένα χωριά στα δυτικά της Λευκωσίας και στις ορεινές περιοχές της Πάφου και του Τροόδου. Είναι δύσκολο να διακρίνει κανείς κοινά χαρακτηριστικά πέρα από όσα αναφέρθηκαν σε σχέση με το μέγεθος των κοινοτήτων.

2. Η ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΗΣ ΚΟΜΜΑΤΙΚΗΣ ΙΣΧΥΟΣ

α. Γενικά

Η αναφορά στη γεωγραφία και κοινωνιολογία των εκλογικών αποτελεσμάτων στην Κύπρο, ειδικά των αποτελεσμάτων μετά το 1974, πρέπει να λαμβάνει υπόψη δύο σημαντικά στοιχεία τα οποία, εκ των πραγμάτων, επηρέασαν συνήθη σχήματα, όπως τον ιδεολογικό διαχωρισμό με βάση τον άξονα δεξιά-αριστερά ή τη συνάρτηση του χώρου με την εξέλιξη της κοινωνίας, των δομών και των χαρακτηριστικών του πληθυσμού.

Στην περίπτωση των αξόνων ιδεολογικής αναφοράς, από τη γένεση της Κυπριακής Δημοκρατίας δημιουργήθηκε ο διαχωρισμός μεταξύ μακαριακών-αντιμακαριακών ή γριβικών ή ενωτικών. Στα δύο τμήματα που αποκαλούμε δεξιά και αριστερά, ο άξονας με σημείο αναφοράς τον Μακάριο διχοτομούσε κατά κύριο λόγο τη δεξιά και αποσπούσε ένα τμήμα της, που μπορούσε πιο εύκολα να συμμαχήσει με την Αριστερά προς υποστήριξη του Μακαρίου.

Το πολιτικό και κομματικό σκηνικό θα διαμορφωθεί με την αναφορά στον Μακάριο να υπέχει θέση άξονα διαχωρισμού.

Σε ότι αφορά στην κοινωνία, η εισβολή και η κατοχή προκάλεσαν τη βίαιη μετακίνηση πληθυσμών και την εγκατάσταση κατά τρόπο που αλλοιώνει αυτό που θα ήταν το κοινωνιολογικό πρόσωπο της Κύπρου με αναφορά στο χώρο. Η έννοια του αστικού ή περιαστικού χώρου δεν μπορεί να είναι η ίδια με αυτή που εμφανίζεται σε μια κοινωνία η οποία γνώρισε ομαλή εξέλιξη και ανάπτυξη μέσα στο χρόνο. Τα δημογραφικά και άλλα χαρακτηριστικά του πληθυσμού διαφοροποιούνται με την εγκατάσταση των προσφύγων, οι οποίοι ως εμβόλιμο στοιχείο δημιουργούν νέες παραμέτρους στην εξέλιξη στο συγκεκριμένο χώρο και την κοινωνία. Συγχρόνως, είναι ανάγκη να έχουμε υπόψη ότι η περίοδος μετάβασης της κυπριακής κοινωνίας από την αγροτική στη σύγχρονη μορφή της διάρκεσε μόνο τρεις δεκαετίες, ενώ στη δυτική Ευρώπη αιώνες.

Έχοντας υπόψη αυτούς τους παράγοντες που επηρεάζουν τη διαμόρφωση του πολιτικού και κοινωνικού χώρου στην Κύπρο προχωρούμε στην εξέταση της κατανομής και εξέλιξης της κομματικής ισχύος, ιδιαίτερα από το 1981 μέχρι σήμερα.

β. Η κομματική ισχύς

Το 1981 είναι η αφετηρία στην οριστική διαμόρφωση του κομματικού προσώπου της Κύπρου. Αρχίζει η μετά τον Μακάριο εποχή και με την υιοθέτηση του εκλογικού συστήματος της απλής αναλογικής δημιουργούνται οι προϋποθέσεις που ενθαρρύνουν την αυτόνομη διεκδίκηση παρουσίας στη Βουλή. Με την εκλογή του Μαΐου διαφαίνονται τα όρια στα οποία εκτείνεται η κομματική ισχύς και οι παράγοντες που την καθορίζουν, ιδιαίτερα για τα κόμματα πέραν από το ΑΚΕΛ.

Παρατηρώντας την επιρροή των κομμάτων διαπιστώνουμε τα ακόλουθα:

- Διαγράφονται σαφώς περιοχές κομματικής ισχύος και αδυναμιών, κατά τρόπο που οδηγούμαστε σε συμπεράσματα για χαρακτηριστικά των περιοχών και παραμέτρους που επηρεάζουν την επιλογή από τον ψηφοφόρο.

- Κατά κόμμα, παρατηρούμε τα ακόλουθα:

- Η πιο μεγάλη επιρροή του ΑΚΕΛ συγκεντρώνεται στα Κοκκινοχώρια και σε μια ζώνη που φτάνει μέχρι τα χωριά ΝΔ της πόλης της Λάρνακας και στη συνέχεια στον άξονα που συνδέει τη Λάρνακα με τη Λευκωσία. Εκτός από την πόλη της Λεμεσού και τα περίχωρά της, η ισχύς του κόμματος βρίσκεται σε ορισμένες νησίδες-ομάδες χωριών. Οι πιο μεγάλες αδυναμίες στον άξονα Λευκωσία-Μόρφου, στην Πιτσιλιά, στο δυτικό τμήμα της επαρχίας Λάρνακας και της Λεμεσού και στην επαρχία Πάφου.

- Στην περίπτωση του ΔΗΚΟ είμαστε στο «αρνητικό» της κατάστασης που περιγράφεται για το ΑΚΕΛ. Η ουσιαστική επιρροή του βρίσκεται στις ορεινές περιοχές Σολέας και Μαραθάσας, σε μικρά χωριά στο ορεινό βορειοδυτικό τμήμα της επαρχίας Λεμεσού και στην επαρχία Πάφου. Τα πιο χαμηλά ποσοστά του κόμματος είναι στις κοινότητες στον άξονα του δρόμου Λευκωσίας-Λεμεσού, στην επαρχία Λάρνακας, στα Κοκκινοχώρια και σε μικρότερο βαθμό στην πόλη και τα μη ορεινά χωριά της Λεμεσού.

- Η ΕΔΕΚ έχει σημαντικά ποσοστά στην πόλη της Λευκωσίας και τα περίχωρά της, καθώς επίσης στα αγροτικά χωριά της περιοχής Μόρφου. Η μεγαλύτερη όμως επιρροή της είναι στην περιοχή Σολέας και Μαραθάσας και στην επαρχία Πάφου, ενώ είναι σχεδόν ανύπαρκτη στα Κοκκινοχώρια και στις επαρχίες Λεμεσού και Λάρνακας.

– Με εξαίρεση την επαρχία Πάφου και τις περιοχές Σολέας και Μαραθάσας, η ισχύς του ΔΗΣΥ παρουσιάζει την πλέον ισομερή κατανομή, σε όλο το υπόλοιπο τμήμα της ελεύθερης Κύπρου.

• Πέρα από τη διάκριση των περιοχών ισχύος και αδυναμιών στο χάρτη, η στατιστική ανάλυση των αποτελεσμάτων θα μας συνδράμει για την εξαγωγή των συμπερασμάτων ως προς τις παραμέτρους συμπεριφοράς του ψηφοφόρου. Ανατρέχουμε στη διάκριση των κοινοτήτων στο χώρο και το διαχωρισμό σε αστικά και αγροτικά κέντρα και, στη συνέχεια, σε μικρότερες υποδιαίρεσεις στη βάση του μεγέθους κάθε κοινότητας.

γ. Κατανομή ισχύος σε αστικά και αγροτικά κέντρα

Η γενική εικόνα κατανομής της επιρροής των κομμάτων στις αγροτικές περιοχές, στα περιφερειακά και αστικά κέντρα και οι συσχετισμοί ισχύος παρουσιάζονται για το 1981 αρκετά καθαρά:

– Στο χαμηλότερο επίπεδο συναντούμε την ΕΔΕΚ και το άθροισμα των μικρών κομμάτων (ΠΑΜΕ, ΝΕΔΗΠΑ και Ένωση Κέντρου) σε ποσοστά μεταξύ 7-10% περίπου, με πιο μεγάλη ισχύ στα προάστια και μεγάλα περιφερειακά κέντρα.

– Στο επόμενο σκαλοπάτι βρίσκεται το ΔΗΚΟ μεταξύ 18-20,5%, ισχυρότερο στα αγροτικά κέντρα.

– Στην κορυφή βρίσκονται το ΑΚΕΛ και ο Δημοκρατικός Συναγερμός, που είχαν εξασφαλίσει 32,77% και 31,92% αντίστοιχα και διεκδικούν την πρώτη θέση. Ο ΔΗΣΥ υπερέχει μόνο κατά 0,5% μονάδα στην ύπαιθρο και το ΑΚΕΛ έχει σαφές προβάδισμα πέντε (5) μονάδων στα προάστια και τα μεγάλα περιφερειακά κέντρα και μίας μονάδας στις πόλεις.

– Στην εξέλιξη του χρόνου η εικόνα των τριών επιπέδων διατηρείται, με ουσιαστική διαφοροποίηση το 1985, όταν η πτώση του ΑΚΕΛ και η άνοδος του ΔΗΚΟ έφεραν τα δύο κόμματα στο ίδιο επίπεδο και παρέμεινε στην κορυφή (με αυξημένη ισχύ) ο ΔΗΣΥ, ενώ στο κατώτερο επίπεδο με γενικό κέρδος τριών μονάδων η ΕΔΕΚ.

– Το 1991 ξεχωρίζει σαφώς σε ισχύ ο ΔΗΣΥ, ενώ το ΔΗΚΟ επιστρέφει μεν στα γενικά ποσοστά του 1981, με μειωμένη, όμως, την επιρροή του σε πιο μεγάλο βαθμό στην ύπαιθρο παρά στα αστικά κέντρα.

– Τέλος, στις εκλογές του 1996, το ΑΚΕΛ και ο ΔΗΣΥ διευρύνουν

τη διαφορά τους από το ΔΗΚΟ, παρά την ουσιαστική μείωση επιρροής του ΔΗΣΥ στις πόλεις (κατά 3 μονάδες σε σχέση με το 1991).

Όταν περάσουμε στο επίπεδο των αγροτικών κοινοτήτων η εικόνα διαφέρει αισθητά από τη συνολική της σύγκρισης των αγροτικών και αστικών κέντρων.

- Υπάρχουν μόνο δυο επίπεδα, με το ΔΗΚΟ να βρίσκεται σε διελκυστίνδα με το ΑΚΕΛ και το ΔΗΣΥ για εξασφάλιση υπεροχής στις δυο μικρότερες κατηγορίες κοινοτήτων (μέχρι 200 και 500 ψηφοφόρων) και την ΕΔΕΚ και τα μικρά κόμματα χωρίς μεγάλες αποκλίσεις σε οποιαδήποτε ομάδα κοινοτήτων. Το χάσμα ανάμεσα στα δυο επίπεδα είναι μικρό, ιδιαίτερα στις πιο μικρές κοινότητες.
- Το πιο χαρακτηριστικό στοιχείο στην πορεία των ποσοστών και στους συσχετισμούς αφορά στην αντίστροφα ανάλογη τάση μεταξύ του ΔΗΚΟ και του ΑΚΕΛ. Το πρώτο υπερέχει όλων στις μικρότερες κοινότητες και (για το 1985) σε αυτές μέχρι 500 ψηφοφόρους, η επιρροή του όμως βαίνει μειούμενη ενόσω προχωρούμε στις μεγαλύτερες για να καταλήξει στο 14,47% το 1981 και 21,71% το 1985. Το ΑΚΕΛ εκκινεί από 19,96% στις πιο μικρές κοινότητες και σχεδόν διπλασιάζει αυτό το ποσοστό στις πιο μεγάλες.
- Το 1991 ο ΔΗΣΥ γίνεται παντού πρώτο κόμμα, αλλά το 1996, ενώ κερδίζει περισσότερα στις μικρές κοινότητες, παραχωρεί την πρώτη θέση στο ΑΚΕΛ στις μεγαλύτερες.
- Από το 1996, η μεγάλη μείωση ισχύος του ΔΗΚΟ οδηγεί το κόμμα σε καθολική απώλεια υπεροχής.

δ. Οι πρόσφυγες

Οι τάσεις αναφορικά με την εξέλιξη στην προσφυγική ψήφο δε διαφέρουν ουσιαστικά από την ψήφο του υπόλοιπου εκλογικού σώματος. Αποκλίνουν όμως τα ποσοστά που αποδίδονται σε κάθε κόμμα, τόσο από το σύνολο των προσφύγων όσο και από τις επί μέρους ομάδες, με βάση την καταγωγή. Το 1981 το ΑΚΕΛ έχει σαφώς πιο υψηλή επιρροή, με 38,2%· στην περίπτωση του ΔΗΣΥ δεν υπάρχει ουσιαστική απόκλιση από το σύνολο της ισχύος του, ενώ ΔΗΚΟ και ΕΔΕΚ υστερούν κατά 3 και 2 περίπου μονάδες από το παγκύπριο ποσοστό τους.

Εξετάζοντας το θέμα με βάση την καταγωγή των προσφύγων, παρατηρούμε ότι μόνο το ΑΚΕΛ παρουσιάζει υψηλά ποσοστά σε όλες τις ομάδες προσφύγων παρά στο σύνολο, ενώ ο ΔΗΣΥ υστερεί

στη Λευκωσία και την Κερύνεια. Το ΔΗΚΟ και η ΕΔΕΚ υστερούν ουσιαστικά στους καταγόμενους από την Αμμόχωστο.

Η εξέλιξη εμφανίζει ορισμένες ιδιοτυπίες παρά το γεγονός ότι η γενική τάση δεν παρουσιάζει ουσιαστικές αποκλίσεις. Έτσι, το 1991 η πτώση του ΔΗΚΟ είναι σαφώς πιο μεγάλη στους πρόσφυγες παρά στο σύνολο, η επιρροή του ΑΚΕΛ μειώνεται στην Αμμόχωστο και διατηρείται αναλλοίωτη στο σύνολο, ενώ οι απώλειές του ανάμεσα στους Κερυνειώτες το 1985 ήταν πιο μεγάλες από το σύνολο. Το 1996, ο ΔΗΣΥ αυξάνει την επιρροή του στους Λευκωσιότες παρά τη γενική πτώση που είχε υποστεί.

3. Η ΠΗΓΗ ΤΗΣ ΙΣΧΥΟΣ ΤΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ

Η ισχύς των κομμάτων δεν είναι τυχαίο φαινόμενο. Από όσα παρατέθηκαν πιο πάνω, ορισμένα στοιχεία απορρέουν ως αυτονόητα. Συνδυάζοντας στοιχεία από την κατανομή ισχύος στο χώρο και στις διάφορες ομάδες κοινοτήτων με βάση το μέγεθος τους, μπορούμε να συμπεράνουμε τα ακόλουθα:

α. Το ΑΚΕΛ

Ο βασικός παράγοντας ισχύος του ΑΚΕΛ είναι οι εργάτες και η ιστορική σχέση που εγκαθίδρυσε το κόμμα αυτό με την εργατική τάξη από την ίδρυση του ΚΚΚ μέχρι σήμερα. Η συγκέντρωσή τους συναντάται συνήθως στον περίγυρο των πόλεων, στα προάστια και στις περιαστικές περιοχές. Εκκινώντας από το κέντρο των πόλεων παρατηρούμε την ισχύ του ΑΚΕΛ να αυξάνεται. Γύρω από τη Λευκωσία, στις λαϊκές γειτονιές και τα προάστια της Λεμεσού, πόλη με πολλά εργοστάσια και το λιμάνι, αλλά και στις μεγάλες φυτείες στο Φασούρι. Στη Λάρνακα και τις κοινότητες γύρω από αυτήν και, πριν την εισβολή, στην Αμμόχωστο είχαμε επίσης μεγάλη συγκέντρωση εργατών και ανέκαθεν ισχυρό ΑΚΕΛ.

Ο πιο ισχυρός άξονας ισχύος, κείται στις κοινότητες μεταξύ Λευκωσίας και Λάρνακας. Αυτό οφείλεται στο χαρακτήρα των και στις δυνατότητες απασχόλησης που παρουσιάζουν. Δεν υπάρχουν ουσιαστικοί πόροι για γεωργική απασχόληση, ενώ ταυτόχρονα η εγγύτητα προς την πρωτεύουσα ωθεί μεγάλο αριθμό κατοίκων σε αναζήτηση εργασίας στην πόλη. Σε παρόμοιες περιπτώσεις δημι-

ουργούνται ουσιαστικές προϋποθέσεις για ενίσχυση αριστερών κομμάτων.

Σε αντίθεση, το κέντρο των πόλεων, ιδιαίτερα της πρωτεύουσας δεν αποδίδει ισχυρό ποσοστό στο ΑΚΕΛ. Την ίδια εικόνα μπορούμε να αναμένουμε σε περιοχές με γεωργική ανάπτυξη και καλλιέργειες και γενικά στην ύπαιθρο. Αυτό ερμηνεύει και την πορεία ισχύος του κόμματος, με τα πιο ισχνά ποσοστά στις μικρότερες κοινότητες, οι οποίες κατά κανόνα είναι μικρές και απομακρυσμένες από τις πόλεις και την αυξητική πορεία προς τις μεγαλύτερες, που βρίσκονται πλησίον των πόλεων.

Παρατηρούμε όμως στο χάρτη πολλές νησίδες ισχύος του κόμματος στην ύπαιθρο. Εξετάζοντας μια μια τις περιοχές, διαπιστώνουμε ότι ανήκουν σε δύο κατηγορίες:

- Οι περισσότερες περιοχές βρίσκονται σε χώρους ή πλησίον μεταλλείων, στο Μιτσερό, στη Σκουριώτισσα, στον Αμιάντο, στη Λίμνη, στην Καλαβασό. Στις περασμένες δεκαετίες, από τις εγγύς κοινότητες, στρατιές εργατών είχαν δουλέψει μερόνυχτα και με την οργάνωση και την καθοδήγησή τους από το ΑΚΕΛ είχαν διεκδικήσει με σκληρούς αγώνες αιτήματα για ανθρώπινες συνθήκες απασχόλησης και δικαιότερη αμοιβή.
- Σε μεμονωμένες περιπτώσεις, το τοπίο ανατρέπεται λόγω της μετακίνησης προσφύγων σε πρώην τουρκοκυπριακές κοινότητες, κατηγορία ψηφοφόρων που αποδίδουν υψηλά ποσοστά στο ΑΚΕΛ.

Αναφορικά με την ισχύ του ΑΚΕΛ στους πρόσφυγες, μοναδικός λόγος είναι η ίδια η καταγωγή των προσφύγων. Με εξαίρεση την Καρπασία, την Αμμόχωστο και τις κοινότητες στον περίγυρο της Λευκωσίας, μέχρι την Αμμόχωστο πλήθος κοινότητες απέδιδαν υψηλά ποσοστά στο ΑΚΕΛ. Η ίδια η πόλη με το λιμάνι, τα εργοστάσια και τους πορτοκαλεώνες δημιουργούσε όλες τις προϋποθέσεις για την ενίσχυση του ΑΚΕΛ. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην Αμμόχωστο και τα Βαρώσια, ο Γιάννης Κληρίδης υποσχέλισε σε ψήφους τον Μακάριο στις προεδρικές του 1959.

Πλείστοι πρόσφυγες έχουν εγκατασταθεί σε συνοικισμούς μέσα στα όρια των πόλεων (Λάρνακα, Παλλουριώτισσα στη Λευκωσία, τουρκική συνοικία στη Λεμεσό), στα προάστια ή σε περιαστικές περιοχές.

β. Το ΔΗΚΟ

Το ΔΗΚΟ ιδρύθηκε από την αρχή σαν κόμμα εξουσίας και παράγοντας αντιμετώπισης του Δημοκρατικού Συναγερμού και του Γλαύκου Κληρίδη. Εμφανίστηκε από την αρχή σαν εκπρόσωπος των Μακαριακών, έστω κι αν ο Βάσος Λυσσαρίδης και η ΕΔΕΚ, από την ίδρυσή της, είχαν ιστορικά και πραγματικά στενότερη σχέση με τον Μακάριο.

Ως κόμμα των μακαριακών προσελκύει τη μεγάλη μάζα της επαρχίας της Πάφου, όπου διατηρείται μέχρι το 1996 πρώτο σε ισχύ, όπως επίσης σε ορεινές κοινότητες στην περιοχή Κύκκου, στη Σολέα και Μαραθάσα και στις πιο ορεινές κοινότητες της Λεμεσού. Οι κοινότητες αυτές είναι κατά κανόνα πολύ μικρές σε μέγεθος, στοιχείο που εξηγεί την υπεροχή του ΔΗΚΟ που είχαμε διαπιστώσει κατά την εξέταση της ισχύος των κομμάτων κατά μέγεθος κοινοτήτων.

Ως κόμμα εξουσίας αντλεί μεγάλη ποσοστά στις πιο μικρές κοινότητες. Σ' αυτές η εξουσία συναρτάται με το ιερό και τη θρησκευτική αντίληψη κατά τρόπο αναντίρροπο. Ο συνδυασμός με την αντίληψη του μακαριακού δίνει τη μεγάλη ώθηση στο ΔΗΚΟ και το 1985 το καθιστά κόμμα του 40%, στις μικρές κοινότητες.

Είναι χαρακτηριστικό ότι στις περιοχές μεγάλου ανταγωνισμού μεταξύ της δεξιάς και της αριστεράς, στα Κοκκινοχώρια, στα περιχώρα της Λάρνακας και στον άξονα Λευκωσίας-Λάρνακας, όπως και στους πρόσφυγες, η επιρροή του ΔΗΚΟ παραμένει σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα.

γ. Ο ΔΗΣΥ

Κύρια πηγή ισχύος του ΔΗΣΥ είναι οι παραδοσιακές δομές και η συντήρηση καθώς επίσης η αστικοποίηση. Αυτός είναι ο βασικός λόγος για τον οποίο συναντάμε τα ποσοστά του σε ομαλή διασπορά σε ολόκληρη την Κύπρο.

Εκκινώντας από την καρδιά των αστικών περιοχών προς την περιφέρεια, παρατηρούμε μείωση της ισχύος του. Όταν συναντήσουμε γεωργικές περιοχές,⁹ η επιρροή φτάνει στο πιο υψηλό ση-

9. Ισχυρός παράγοντας στη θεμελίωση της δεξιάς στην Κύπρο υπήρξε η ίδρυση των ΑΓΕ-ΠΕΚ, δηλαδή των Αγροτικών Τοπικών Ενώσεων της Παναγροτικής Ένωσης Κύπρου, πριν από την ανεξαρτησία.

μείο, ενώ σε περιοχές με ισχυρή συγκέντρωση εργατών αναπτύσσεται ο έντονος ανταγωνισμός με την αριστερά και ισχυρές πολωτικές δυνάμεις.

Είναι χαρακτηριστικό ότι και στο εσωτερικό μεγάλων συνοικιών, στις πόλεις, το παραδοσιακό κέντρο ακολουθεί συντηρητική ψήφο, σε αντίθεση με τον περίγυρο που αναπτύχθηκε αργότερα.

Ο άξονας διαχωρισμού μεταξύ μακαριακών και αντιμακαριακών λειτουργεί σε βάρος του ΔΗΣΥ. Γι' αυτό η Πάφος και οι περιοχές Σολέας και Μαραθάσας αποτελούν τους χώρους αδυναμίας του.

δ. Η ΕΔΕΚ

Η ΕΔΕΚ αντλεί τη δύναμη της από δυο σημαντικές πηγές, τη σχέση με τον Μακάριο και τον αγώνα της ΕΟΚΑ. Αμφότερες είναι στενά συνδεδεμένες με τον αρχηγό και ιδρυτή του κόμματος, τον Βάσο Λυσσαρίδη. Σε μικρότερο βαθμό, η αριστερή ιδεολογία του κόμματος προσέλκυσε μέρος της εργατικής τάξης αλλά και νεαρούς με αριστεριστικές ιδεολογικές τάσεις.

Η μακαριακή διάσταση της ισχύος της ΕΔΕΚ διαφαίνεται στην επιρροή που διαθέτει στην Πάφο, στην περιοχή Κύκκου, στη Σολέα και Μαραθάσα και σε μεμονωμένες κοινότητες σε άλλες περιοχές.

Οι δεξιές καταβολές του κόμματος, μέσω της ΕΟΚΑ, όπως και οι αριστεριστικές τάσεις, συναρτώνται με την επιρροή του στην πόλη της Λευκωσίας και ιδιαίτερα στα πιο παραδοσιακά κέντρα, τον Άγιο Ανδρέα, τον Τρυπιώτη, τους Άγιους Ομολογητές και άλλα.

Σε σημαντικό βαθμό, το κόμμα κερδίζει όχι σαν θετική προτίμηση αλλά σαν «τη τρίτη επιλογή», σε αντίδραση προς τα άλλα κόμματα που θεωρούνται από μερικούς κατεστημένα.

4. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΣΤΗΝ ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Συνοψίζοντας σ' ένα γράφημα την εξέλιξη της ισχύος των κομμάτων από το 1981 μέχρι το 1996 διαπιστώνουμε γενική αύξηση, σε ύπαιθρο και στα αστικά κέντρα, για τον ΔΗΣΥ και γενική πτώση για το ΔΗΚΟ, ενώ το ΑΚΕΛ και η ΕΔΕΚ παρουσιάζουν δύο όψεις, ανοδική στην ύπαιθρο και πτωτική στα αστικά και περιφερειακά κέντρα.

Οι λόγοι με βάση τους οποίους είναι δυνατό να ερμηνευθούν οι τάσεις που αναπτύχθηκαν ανήκουν σε δύο κατηγορίες: σε δομι-

κούς, συνδεδεμένους με τη δομή και την εξέλιξη της κοινωνίας και σε συγκυριακούς, που συνάπτονται με πολιτικά κριτήρια, πολιτικές, οικονομικές και άλλες εξελίξεις, θέσεις των πολιτικών δυνάμεων και άλλα στοιχεία που λαμβάνουν χώρα στη συγκεκριμένη περίοδο.

Συνοπτικά, μπορεί να αναφερθεί ότι η απώλεια της εξουσίας και η εξασθένιση του άξονα διαχωρισμού ανάμεσα σε μακαριακούς και μη, έχουν προκαλέσει τη μεγάλη μείωση επιρροής στις αγροτικές περιοχές, ενώ οι αντιφάσεις και τα προβλήματα δομών και προσανατολισμών, μαζί με το χαρακτήρα του ως προσωποπαγούς κόμματος, έχουν ευρύτερες επιπτώσεις στην πορεία του ΔΗΚΟ.

Το ΑΚΕΛ επωφελήθηκε τα τελευταία χρόνια από τα προβλήματα προσανατολισμών και άλλα του ΔΗΚΟ και της ΕΔΕΚ. Ταυτόχρονα, η άνοδος του Γλαύκου Κληρίδη στην Προεδρία, το 1993, κατέστησε το κόμμα καταφύγιο σε αυτούς που επιθυμούν να δημιουργήσουν αντίβαρο στην εξουσία της δεξιάς. Σαν αποτέλεσμα, αυξήθηκε η επιρροή του κόμματος, κυρίως στην ύπαιθρο, λόγω των μεγάλων απωλειών του ΔΗΚΟ στο χώρο αυτό. Όμως, η αστικοποίηση και η σταδιακή μεταβολή της κοινωνίας δημιουργούν δυσκολίες στη λειτουργία και αποτελεσματικότητα των κομματικών δομών, κατά τρόπο που παρατηρείται μετατόπιση της ισχύος του ΑΚΕΛ προς την ύπαιθρο και τάσεις εξισορρόπησης μεταξύ αγροτικών και αστικών περιοχών.

Η ΕΔΕΚ αντιμετωπίζει πρόβλημα προσανατολισμών, με αποτέλεσμα τη μείωση της ισχύος της πιο πολύ στα αστικά κέντρα και τάσεις εξισορρόπησης με την ύπαιθρο. Ο ρόλος του Βάσου Λυσσαρίδη είναι καθοριστικός, αλλά δεν άρχισε για συγκράτηση της μεγάλης μείωσης ποσοστών το 1996.

Ο Δημοκρατικός Συναγερμός, με ρίζες στην παραδοσιακή δεξιά, κατόρθωσε να ανεβάσει το 27% του 1976 στο 35,8% το 1991. Τα ανοίγματα και η μετριοπαθής πολιτική Κληρίδη μαζί με την εισαγωγή δημοκρατικών διαδικασιών στο κόμμα υποβοήθησαν σημαντικά την πορεία του τελευταίου. Τα ανοίγματα που έγιναν πριν από την ανάληψη της εξουσίας, το 1993, δε βρήκαν συνέχεια στην περίοδο που ακολούθησε. Παρατηρήθηκε έντονη ενίσχυση των δεξιών τάσεων στο κόμμα και διαρροή σημαντικών στελεχών που οδήγησαν σε μείωση της επιρροής του, ιδιαίτερα στα αστικά κέντρα. Επωφελήθηκε όμως από την πτώση του ΔΗΚΟ στην ύπαιθρο, με αποτέλεσμα να φανεί ασθενέστερη η γενική μείωση ποσοστών το 1996.